

Hrdinou se člověk nerodí, myslí si Adam Drda z Paměti národa

25.4.2024 - Kateřina Křenová | 2. lékařská fakulta UK

Letošní filmový festival 2. lékařské fakulty Peli-Cannes má podtitul Becoming a Hero. Jeden sál tak bude věnován nejen novému velkofilmu o Nicholasi Wintonovi Jeden život, ale také pásmu Paměti národa, které dodá činu Nicolase Wintona kontext. Jeho průvodcem bude novinář a dokumentarista Adam Drda, který v Paměti národa působí od jejího založení.

Na co se ve vašem pásmu můžeme těšit?

Dokumentární filmy bloku Paměti národa

Počátek zániku

Co se vlastně s Židy za druhé republiky a za nacismu dělo

Rodinný tábor a velké vraždy

Během jediné noci z 8. na 9. března 1944 zavraždili nacisté v Osvětimi-Birkenau 3 792 židovských mužů, žen a dětí z tzv. terezínského rodinného tábora. Byla to zřejmě největší masová vražda československých občanů v dějinách.

Další program festivalu Peli-cannes na webu

Budou to dva související bloky. V tom prvním bych rád promítl krátké dokumentární filmy o holocaustu ve vztahu k českým zemím, založené především na vzpomínkách přeživších. Dělali jsme je se spolurežisérem Viktorem Portelem, jmenují se „Počátek zániku“ a „Rodinný tábor a velké vraždy“. Chtěli bychom s pomocí těch filmů přiblížit kontext, ukázat, co se vlastně s Židy za druhé republiky a za nacismu dělo. Potom naváže druhý blok, moje přednáška, týkající se především osudů židovských dětí z někdejšího Československa, které se podařilo zachránit před nacisty v roce 1939, odvézt je v tzv. kindertransportech do Británie. Podstatnou částí té přednášky jsou filmové ukázky z rozhovorů, které jsme se zachráněnými, například s Hugo Maromem, Asafem Auerbachem a dalšími, vedli v uplynulých asi patnácti letech pro Paměť národa. Jsou to smutné historie: ty děti přežily, ale během vyhlazování Židů většinou ztratily rodiče a další blízké. Představím i vzpomínky dětí, které se podařilo zachránit jinými cestami, například vyvézt je do Dánska a Švédska, odkud se některé dostaly do tehdejší Palestiny. Rád bych také rozvedl, jako to vlastně s tou záchranou bylo, a připomněl aspoň některé lidi, kteří se na ní podíleli, ale často se na ně zapomíná.

Byl Sir Nicholas Winton hrdina? A v jakém smyslu?

Řekl bych, že Nicholas Winton byl obětavý, prozíravý, schopný a skromný člověk, který vyvinul velkou aktivitu, aby pomohl co největšímu počtu židovských dětí do bezpečí. Nemyslím, že se má o jeho činnosti mluvit jako o hrdinství: byl to upřímný zájem o ohrožené životy, spojený s výjimečným osobním nasazením, a to v době, kdy svobodný svět židovským uprchlíkům nepřál. Zdá se mi, že taková starost a péče o bližní v tísní představuje sama o sobě zásadní hodnotu, a že pokud Nicolase Wintona neoznačujeme za hrdinu, nikterak to neumenšuje jeho význam a skutečnost, že přispěl k záchraně spousty lidí. Navíc o činnosti Nicolase Wintona panují trochu divoké představy, které nevyvolal on sám, ale různí novináři a filmaři, kteří s jeho příběhem s různou mírou zjednodušení

pracovali. Lidé si například běžně myslí, že Winton v Praze po nacistické okupaci organizoval dětské transporty a chodil děti vyprovázet na nádraží, ale tak to nebylo: po 15. březnu 1939 byl v Anglii, kde neúnavně zařizoval, aby ty děti vůbec mohly přijet, aby mohly opustit protektorát. V Praze nicméně po okupaci působili například Doreen Warrinerová nebo Trevor Chadwick, jejichž činnost byla opravdu riskantní - Winton sám o Chadwickovi řekl, že dělal těžší a nebezpečnější práci, Warrinerová odjela z protektorátu krátce před tím, než ji přišlo zatknout gestapo. Záchrana židovských dětí byla zkrátka rozsáhlá operace, v níž řada jednotlivců sehrála nezastupitelnou roli.

Jak je to tedy s hrdinstvím, jaké atributy má hrdina?

To je složitá otázka pro stručnou odpověď. Hrdinství je nejspíš chování, při němž člověk překonává sám sebe, nasazuje život, ale dělá to ve vztahu k nějakým trvale platným hodnotám. Lidé, kteří v roce 1943 povstali proti nacistům ve Varšavském ghettu, ačkoli věděli, že nemají téměř žádnou šanci přežít, jsou v mých očích hrdinové. Ale jeden z nich, Marek Edelman, takovou představu odmítal. Říkal, že nebyl hrdina, že měl zbraň a mohl střílet, vzdorovat, bránit se. Skutečnými hrdinkami pro něj byly ženy, které Němci hnali do transportu, které už věděly, co je čeká, a přesto v té bezvýchodnosti a hrůze do poslední chvíle utěšovaly děti, staraly se o ně, dávaly jim své zbývající síly. Lidé, kteří nezištně a s nejvyšším rizikem ukrývali Židy a nevydali je, to byli jistě také hrdinové. Pravda je, že tohle jsou příklady ze strašlivé dějinné situace, která v podstatě nemá srovnání. Pro mě jsou hrdinové třeba také lidé, kteří se v padesátých letech nezlomili v komunistických kriminálech. Nebo disidenti ze sedmdesátých a osmdesátých let, kteří opakovaně končili ve vězení, protože odmítli uznat bezpráví a svévoli. Hrdinství má mnoho podob, což je banální výrok, ale je to tak.

Novinář a dokumentarista Adam Drda, který v Paměti národa působí od jejího založení. Foto: Adam Hříbal

Vy přicházíte do styku se stovkami lidí s velmi pohnutými a zajímavými osudy. Jak se stávají hrdinové z leckdy „obyčejných“ sedláků, učitelek nebo třeba úředníků či lékařů? Hrdinou se člověk rodí nebo ho případně k hrdinství nutí okolnosti?

Já na tohle neumím obecně odpovědět, myslím, že to ani nejde. Ale řekl bych, že hrdinou se člověk nerodí. Kdybych měl dát takový příklad: Sedlácká rodina Peckových ze Zadního Chlumu ukryla v roce 1951 na svém statku muže, který se jmenoval Václav Jakeš a byl na útěku před Státní bezpečností. Ti Peckovi vůbec nevěděli, kdo to je, neznali ho, přivedl ho k nim důvěryhodný známý. A oni pak ukrývali pana Jakeše patnáct let. Dělal to bez vedlejších motivů, chovali se jako křesťané, pomáhali bližnímu. Kdyby je v padesátých letech někdo udal, šli by s největší pravděpodobností do lágru, a samozřejmě věděli, co jim hrozí. Na počátku projevili dobrou vůli, nezvolili hned bezpečí, neupřednostnili sami sebe - a pak se během dalších let v různých situacích chovali obdivuhodně důsledně. Když jsem se Jana Pecky (to byl syn z toho statku) ptal, jestli někdy zvažovali, že pana Jakeše požádají, aby odešel jinam, protože se třeba zakládalo JZD nebo u nich různí lidé šmejdili, tak vůbec nechápal, co je to za otázku. Říkal: Takhle jsme přece nemohli přemýšlet! To by ho zavřeli! Pak mi klidně líčil, že dokud u nich ten uprchlík byl, tak se neoženil, protože si ženu nemohl za takové situace přivést. Čili tohle je pro mě příklad hrdinství, které vzniklo proto, že ti lidé byli dobří, dobře vychovaní a poctiví. A jak jsem Jana Pecku poznal, nikdy o sobě nemluvil jako o hrdinovi, proti takové charakteristice protestoval.

Proč je podle vás důležité si připomínat, co se dělo pod dvěma represivními režimy v naší zemi?

Protože dějiny se neuzavřou tím, že nějaké historické události prohlásíme za skončené a vyřešené - ty dva totalitní systémy, nacismus i komunismus, zásadně poznamenaly českou společnost, úplně ji proměnily a jejich důsledky zažíváme dodnes. Dějinami se nezabýváme jen proto, abychom věděli, co se kdysi stalo, ale proto, abychom skrz takové poznání porozuměli sobě dnes. Dalo by se na to

odpovědět obsáhleji a podrobněji, ale to už bych se asi vymkl z rozsahu rozhovoru.

Může se člověk stát hrdinou i v dnešní svobodné a demokratické společnosti?

Za jistých okolností jistě může, ale v zásadě budme rádi, že tu k projevování hrdinství není moc příležitostí. Kdo hledá hrdinství, ať se podívá na Ukrajinu. Anebo taky do Ruska: když lidé v takové zemi projeví veřejně nesouhlas s režimem a s agresivní válkou, přestože vědí, že je pravděpodobně buď zatknou, nebo pošlou na frontu, chovají se přinejmenším velice statečně.

Po kliknutí na obrázek se dostanete na program festivalu.

<https://www.lf2.cuni.cz/clanky/hrdinou-se-clovek-nerodi-mysli-si-adam-drda-z-pameti-naroda>